

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»

ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кафедра права, філософії та політології

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

«Затверджую»

Завідувач кафедри

Олександр ЧОРНИЙ

«_27_» _серпня_ 2024_ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПОЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ»

Освітній ступінь: «Бакалавр»

Шифр галузі: 05 Соціальні та поведінкові науки

Код і назва спеціальності: 052 політологія

Чернігів

2024-2025 н.р.

Робоча програма дисципліни «Політична соціологія» для студентів за напрямом підготовки: 05 Соціальні та поведінкові науки. Спеціальність політологія.

Розробник програми: кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри Голець В.В.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол №1 від 27 серпня 2024 р.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань	Нормативна	
	Напрямок підготовки 05 Соціальні та поведікові науки (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): 052 Політологія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		5-й	5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 12	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		20	12
		Практичні, семінарські	
		16	8
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота	
84	88		
Індивідуальні завдання:			
Вид контролю:			
Екзамен	Залік		

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Політична соціологія» викладається на 3 курсі (у 5 семестрі) студентам, які навчаються за програмою бакалаврів напрямів підготовки 052 «Політологія», і передбачає 20 годин лекційних та 16 годин семінарських занять.

Предмет навчальної дисципліни – соціальні аспекти політичного процесу та його окремих складових, соціологічні концепції та емпіричні дослідження політичних процесів та діяльності державної влади.

Цей курс спрямовує студентів до методологічного аналізу політики з позицій її соціальних основ: розуміння соціальних детермінант таких питань, як: влада, держава, політичні відносини, конфлікти тощо. Студенти також опановують інструментарій прикладного соціологічного аналізу політики.

Мета курсу – формування у студентів фундаментальних знань про політику, сучасні політичні системи і процеси, поглиблення знань про поле теоретичних і практичних соціологічних досліджень політичних процесів, влади в сучасних суспільствах.

Завдання курсу: ознайомити студентів із проблематикою політичної соціології, її категоріально-понятійним апаратом, методами соціологічного аналізу політики; сформувані наукові уявлення про головні тенденції політичного розвитку сучасного українського суспільства, місце і роль людини в політичному процесі.

пізнавальні:

– сформувані та поглибити знання студентів про сучасні політичні процеси;

– ознайомити студентів з актуальними тенденціями розвитку соціології в цьому напрямі;

методичні:

– отримати навички здійснення теоретичного аналізу наявних дослідницьких підходів та пошуку можливих шляхів розв’язання практичних соціальних проблем;

практичні:

– розвинути навички сприйняття й аналізу текстів, присвячених проблемам політичної соціології, опису та осмислення соціальної, демографічної й економічної статистики, що стосується цих процесів;

– сприяти розвитку навичок публічних виступів та письмового аргументованого викладення власної точки зору щодо проблем політичної соціології в Україні та сучасному світі.

Методика викладання дисципліни передбачає:

– використання сучасних освітніх технологій;
– поглиблену самостійну роботу студентів;
– практичне застосування набутих знань, умінь і навичок студентів на практичних заняттях тощо.

Статус навчальної дисципліни: обов’язкова.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни «Теорії та методи сучасної політичної науки» сприятиме формуванню таких загальних та спеціальних компетентностей як:

Шифр згідно СВВ	Компетентності
	загальні
ЗК 01	Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 03.	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК 05.	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
ЗК 06	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.
	спеціальні
СК 01	Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат політичної науки.
СК 02	Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування методологією, знання теорій та концепцій зарубіжної політичної думки.
СК 03	Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
СК 04	Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії та політичної методології у фаховій діяльності.
СК 05	Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування, з використанням методів сучасної політології.
СК 06	Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні на основі сучасних концепцій зарубіжної політології.
СК 09	Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців.
ПРН05	Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.
ПРН08	Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

ПРН15	Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.
ПРН16	Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

Засоби діагностики результатів навчання

У якості засобів оцінювання та методів демонстрування результатів навчання використовуються:

- екзамен/ залік;
- стандартизовані тести;
- усні відповіді, реферати;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики
90 – 100	A	відмінно
83 – 89	B	добре
75 – 82	C	
68 – 74	D	задовільно
60 – 67	E	
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1.

Політична соціологія як галузь соціологічного знання.

1. Предмет та структура політичної соціології.
2. Основні функції політичної соціології.
3. Методи політичної соціології.
4. Співвідношення політичної соціології з іншими політичними науками.

Тема 2–3.

Соціально-політична думка в історичній ретроспективі у світі та в Україні.

1. Соціально-філософські та соціокультурні витоки, етапи становлення і розвитку політичної соціології.

2. Політика і влада як об'єкт соціології кінця ХІХ – початку ХХ століття.
3. Українська політична думка (від часів Київської Русі до ХХ ст.).

Тема 4.

Політика як соціальний феномен. Політичний простір та його типологія.

1. Специфіка соціологічної інтерпретації політики.
2. Політика як соціальний інститут.
3. Феномен «політичного простору». «Поле політики» та його типологія (П. Бурдьє).

Тема 5.

Влада як механізм реалізації політичних інтенцій: соціологічні виміри.

1. Соціальна природа влади.
2. Соціологічні інтерпретації влади (М. Вебер, Г. Лассуелл, Т. Парсонс).
3. Легітимація влади (М. Вебер). Влада та соціальний контроль.

Тема 6–7.

Соціально-політичні інститути суспільства.

1. Сутність соціально-політичних інститутів: «соціальний інститут» та «інституціоналізація». Теоретичні підходи до вивчення соціальних інститутів.
2. Специфіка політичних інститутів.
3. Функції соціально-політичних інститутів.
4. Різновиди соціально-політичних інститутів.

Тема 8.

Політична система та навколишнє середовище: механізм взаємодії.

1. Механізм функціонування політичної системи суспільства.
2. Типологізація та основні складові політичної системи суспільства.
3. Політична організація як інституціональний вимір політичної системи.

Тема 9.

Соціальні нерівності та політична стратифікація.

1. Ідея соціальної нерівності: від стародавності до сучасності.
2. Основні стратифікаційні теорії та стратифікаційні критерії.
3. Основні підходи до стратифікаційних структур.
4. Владні відносини та соціальна стратифікація: варіативність взаємодії.
5. Політична стратифікація: кризь призму відносин держави та суспільства.

Тема 10–11.

Політичні режими як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя.

1. Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування.
2. Типологія політичних режимів.
3. Перехід до демократії як напрям трансформації недемократичних

режимів.

Тема 12.

Політичні партії в соціальному контексті.

1. Партія як аристократичне угруповання, політичний клуб, масова організація (М. Вебер).
2. Структурна та функціональна характеристика кадрових і масових партій (М. Дюверже).
3. Поняття партійної системи, типи партійних систем (Дж. Сарторі).

Тема 13.

Представництво інтересів громадян через групову політику.

1. Теорії групової політики.
2. Групи інтересів та функціональні групи в політичному процесі.
3. Моделі захисту групових інтересів.
4. Особливості формування груп інтересів у посткомуністичній Україні.

Тема 14.

Соціологічний аналіз політичних еліт. Феномен політичного лідерства.

1. Сучасні теорії еліт у контексті генези терміну «еліта» (В. Паретто, Г. Моска, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Лассуел, А. Тойнбі).
2. Основні підходи до операціоналізації поняття «політичні еліти».
3. Рекрутинг владної еліти: основні соціальні механізми.
4. Типологія політичного лідерства.
5. Соціальна роль та функції політичного лідера.

Тема 15.

Соціально-політична свідомість: сутність, структура, функції.

1. Підходи до розуміння соціально-політичної свідомості.
2. Структура та компоненти соціально-політичної свідомості.
3. Рівні соціально-політичної свідомості.

Тема 16.

Соціологічні можливості дослідження політичної культури.

1. Сутність, структура, типи політичної культури суспільства.
2. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства.
3. Основні соціологічні індикатори дослідження політичної культури.

Тема 17–18.

Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки.

1. Сутність та типи політичної поведінки.
2. Електорат як похідна від соціальної структури суспільства.
3. Загальні характеристики підходів до вивчення електоральної поведінки.

Тема 19–20.

Соціологічне забезпечення виборчої кампанії.

1. З історії створення та функціонування полстерних електоральних центрів.

2. Базові соціологічні дослідження передвиборчої ситуації.

3. Методичні особливості проведення екзит-полів.

Тема 21.

Соціологічний аналіз соціально-політичних технологій.

1. Соціально-політичні технології: сутність, різновиди.

2. Історія застосування передвиборчих технологій.

3. Специфіка проведення передвиборчих та рейтингових соціологічних досліджень

4. Тематичний план семінарських занять

Тема 1

Політична соціологія як галузь соціологічного знання

1. Предмет та структура політичної соціології.

2. Основні функції політичної соціології.

3. Методи політичної соціології.

4. Співвідношення політичної соціології з іншими політичними науками.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте предмет та структуру політичної соціології?

2. У чому полягають основні функції предмета політичної соціології?

3. Окресліть основні питання, що утворюють проблемне поле політичної соціології?

4. Розкрийте основні дослідницькі завдання предмета політичної соціології, з урахуванням її міждисциплінарних зв'язків?

5. Поясніть специфіку застосування соціологічних методів при дослідженні політичних процесів та явищ?

Список рекомендованої літератури

1. Бойков В. Э. Генезис идей политической социологии / В. Э. Бойков // Социс. – № 7. – 2008. – С. 95–100.

2. Городяненко В. «Соціологія політики», «політична соціологія» або «соціологія політичної сфери»? // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 2.

3. Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносков, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та ін. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.

Тема 2

Політика як соціальний феномен. Політичний простір та його типологія

1. Специфіка соціологічної інтерпретації політики.

2. Політика як соціальний інститут.

3. Феномен «політичного простору». «Поле політики» та його типологія (П.

Бурдьє).

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте етимологію понять Policy та Politics? У чому спільне та відмінне?
2. У чому полягає визначення політики як суспільного підприємства за М.Вебером?
3. Охарактеризуйте специфіку соціологічної інтерпретації політики у ХХ ст.? Наведіть приклади.
4. Розкрийте зміст політичного простору за П. Бурдьє? Яку роль у ньому виконують «габітус» та «соціальні практики»?
5. Охарактеризуйте політику як специфічну соціальну реальність?

Список рекомендованої літератури

1. Аристотель. Політика – К. : Основи, 2000. – 239 с.
2. Вебер М. Политические работы (1895–1919) / пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2003. – 424 с.
3. Пержун В. Соціологія політики П. Бурдьє: категоріальний апарат, неординарні ідеї, нове осмислення / В. Пержун // Релігія та Соціум. – 2013. – № 2 (10). – С. 69–74.

Тема 3

Влада як механізм реалізації політичних інтенцій: соціологічні виміри

1. Соціальна природа влади.
2. Соціологічні інтерпретації влади (М. Вебер, Г. Лассуелл, Т. Парсонс).
3. Легітимація влади (М. Вебер). Влада та соціальний контроль.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає соціальна природа влади (від марксистської до структурно-функціональної концепції)?
2. Розкрийте характеристики «соціальної дії» та «соціальної взаємодії» в умовах реалізації владних відносин (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс)?
3. Як працює концепція «Соціального обміну» Дж. Хоманса у контексті владної взаємодії суб'єктів?
4. Як інтерпретувати дії - символи політичних явищ та процесів на основі концепції символічного інтеракціонізму (Дж. Мід)? Наведіть приклади.
5. За яких умов легітимність може існувати лише на моральному обов'язку підкорюватись?
6. Які визначити рівні легітимності за М. Доганом?

Список рекомендованої літератури

1. Вятр Е. Социология политических отношений / Е. Вятр; под общ. ред. Ф. М. Бурлацкого; пер. с польск. – М.: Прогресс, 1979. – С. 387–388.
2. Калюжна Ю.І. Пошук нових теоретико-методологічних ключів до концепту легітимність влади / Ю.І. Калюжна // Сучасне суспільство. – 2012. – № 2. – С. 33–38.
3. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Ж. Ж. Руссо. М. : «КАНОН-пресс», «Кучково поле», 1998. – 416 с.

Тема 4

Політична система та навколишнє середовище: механізм взаємодії

1. Механізм функціонування політичної системи суспільства.
2. Типологізація та основні складові політичної системи суспільства.
3. Політична організація як інституціональний вимір політичної системи.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте визначення поняття «політична система» у межах соціологічного підходу?
2. Які існують проміжні форми, що характерні для політичних систем країн третього світу (за Е. Шилзом)?
3. У чому полягає вплив інституційної організації на схеми прийняття рішень та лінії індивідуальної поведінки в межах соціологічного неоінституціоналізму?

Список рекомендованої літератури

1. Daniel Bell *The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties.* — N.Y.: Free Press, 1965.
2. Daniel Bell *The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting.* — NY: Basic Books, 1973.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства/ Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. — К.: Либідь, 1996.
4. Buhle P. Daniel Bell obituary. Influential American sociologist best known as the author of *The End of Ideology*
5. Бурдьє П. Социальное пространство: поля и практики / П. Бурдьє; пер. с фр., общ. ред. Н. А. Шматко. — СПб.: Алетейя; М.: Ин-т эксперим. социологии: Алетейя, 2005. — 576 с.
6. Валлерстайн И. Миросистемный анализ: Введение / И. Валлерстайн. пер. Н.Тюкиной. М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. — 248 с.

Тема 5–6

Соціально-політичні інститути суспільства

1. Сутність соціально-політичних інститутів: «соціальний інститут» та «інституціоналізація».
2. Теоретичні підходи до вивчення соціальних інститутів.
3. Специфіка політичних інститутів.
4. Функції соціально-політичних інститутів.
5. Різновиди соціально-політичних інститутів.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає роль та функції інститутів у регулюванні соціально-політичних відносин?
2. Розкрийте основні складові, що включають у себе соціально-політичні інститути?
3. Чи впливає стабілізація соціальних практик на виникнення соціально-

політичних інститутів? Поясніть чому?

4. Поясніть, що лежить в основі виникнення нових соціально-політичних інститутів?

5. Розкрийте зміст соціально-політичних інститутів у межах інституціонального підходу (Т. Веблен, Е. Дюркгейм, Г. Спенсер)?

6. Які існують сучасні емпіричні дослідження соціально-політичних інститутів? Наведіть приклади.

Список рекомендованої літератури

1. Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносів, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та ін. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.

2. Тімашова В.М. Архітектоніка та соціологічний зміст політичної сфери: політичні інститути / В.М. Тімашова // Гілея : науковий вісник (104). – 2016. – С. 186–189. – URL: www.irbis-nbuv.gov.ua.

3. Шульга Н.А. Дрейф на обочину. Двадцять лет общественных изменений в Украине / Н.А. Шульга. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – С. 153–193.

Тема 7

Соціальні нерівності та політична стратифікація

1. Ідея соціальної нерівності: від стародавності до сучасності.

2. Основні стратифікаційні теорії та стратифікаційні критерії.

3. Основні підходи до стратифікаційних структур.

4. Владні відносини та соціальна стратифікація: варіативність взаємодії.

5. Політична стратифікація: крізь призму відносин держави та суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «стратифікація» в рамках дослідження проблеми соціальної нерівності?

2. У чому полягають особливості розуміння класового підходу М. Вебером, на відміну від попередників, зокрема К. Маркса?

3. Які умови сприяють виникненню соціальної нерівності у суспільстві (Т. Парсонс, Р. Дарендорф)?

4. Як впливає соціальний контекст на включення/виключення індивіда за Н. Луманом?

5. Які існують критерії розподілу людей у суспільстві? Чи згодні Ви із цим?

6. У чому полягає теорія соціальної структури суспільства за М. Вебером, В. Парето, Г. Моска?

7. Які джерела політичної влади і соціальної стратифікації існують за М. Вебером?

Список рекомендованої літератури

1. Ф. Мерінг Карл Маркс. Історія його життя / Пер. з нім. П. Бензя. - Харків: Державне видавництво «Пролетар», 1931. — 515 с.

2. Ю. Стеклов Карл Маркс, його життя й діяльність. - Харків-Берлін-Нью-Йорк: Українсько-американське видавництво «Космос», 1922. - 111 с.

3. Alex Callinicos The Revolutionary Ideas of Karl Marx. - London and Sydney: Bookmarks, 1983. — 213 pp.
4. Gustav Groß Karl Marx: Eine Studie. - Leipzig: Duncker & Humblot, 1885.
5. Karl Korsch Karl Marx. - London: Chapman & Hall; New York: John Wiley & Sons, 1938. (Series «Modern Sociologists»).
6. David McLellan Karl Marx: His Life and Thought. - New York: Harper & Row, 1973. - 498 pp.
7. Maximilien Rubel Karl Marx, essai de biographie intellectuelle. - Rivière, 1957.
8. Jonathan Sperber Karl Marx: A Nineteenth-Century Life. - Liveright, 2013. - 642 pp
9. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер – М., 2003.
10. Мертон Р. К. Социальная теория и социальная структура / Р.К. Мертон. – М.: АСТ, Хранитель, 2006. – 873 с.
11. Рабочий класс современной Украины / под ред. А. Г. Арсеевко. – Киев: Институт социологии НАН Украины, 2017. – 318 с.
12. Сорокин П. Социальная и культурная динамика / П. Сорокин – М.: Астрель, 2006. – 1176 с.

Тема 8

Політичні режими як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя

1. Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування.
2. Типологія політичних режимів.
3. Перехід до демократії як напрям трансформації недемократичних режимів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте функціональний аспект структури політичного режиму?
2. Охарактеризуйте поняття «перехід до демократії» в контексті поглядів Д. Растоу, Р. Даля, С. Хантінгтона?
3. Які моделі демократичної трансформації виділяє Ф. Шміттер?
4. У чому полягає особливості хвиль демократизації від Р. Даля, С. Хантінгтона до Л. Даймонда?
5. Наведіть числові показники занепаду демократії на поч. 2011 р. за Л. Даймондом? У чому зміст рецесії?
6. Поясніть, чому сьогодні демократія перебуває в небезпеці?
7. У чому полягають особливості посткомуністичних трансформацій?

Список рекомендованої літератури

1. Парето В. Трансформация демократии / В. Парето – М.: Территория будущего, 2011. – 207 с.
2. Тоффлер Е. Новая парадигма власти. Знания, богатство й сила / Перекладач: Наталка Бордукова. - Харків : Акта, 2007. - 688 с.
3. Хайек Ф. Дорога к рабству / Ф. Хайек. – М.: Новое издательство, 2005. – 264 с.

4. Ю. Осокіна. Шпенглер Освальд // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - К.: Парламентське видавництво, 2011. - с.787

5. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М: «Наука», 1993. – 592 с.

6. Шульга М. Збій соціальної матриці.: монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 284 с. – URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/news/2019/shulga_social_matrix_05-12.pdf.

Тема 9

Політичні партії в соціальному контексті

1. Партія як аристократичне угруповання, політичний клуб, масова організація (М. Вебер).

2. Структурна та функціональна характеристика кадрових і масових партій (М. Дюверже).

3. Поняття партійної системи, типи партійних систем (Дж. Сарторі).

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст партійних об'єднань за М. Вебером: від аристократичних угруповань до масових організацій?

2. Які існували передумови виникнення масових політичних партій?

3. Розкрийте, яким чином протопартійні утворення раннього буржуазного суспільства перетворилися на політичні партії сучасного типу?

4. Поясніть основні напрями еволюції сучасних партій?

5. Наведіть приклади формулювання запитань у рамках анкетування щодо місця і ролі політичних партій у суспільно-політичних процесах?

Список рекомендованої літератури

1. А. Кудряченко. Дюверже Моріс // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - К.: Парламентське видавництво, 2011. - с. 232

2. Дюверже М. Политические партии / пер. с франц. – М.: Академический Проект, 2000. – 538 с.

3. Липсет С. Структуры размежеваний, партийные системы и предпочтения избирателей. Партии и выборы: хрестоматия / С. Липсет, С. Роккан. – М. : ИНИОН, 2004. – С. 53–62.

4. Виборча рада УА. Політика, безпека, суспільство: наміри партій в оцінках експертів – 22 жовтня 2019 р. – URL : <https://dif.org.ua/article/viborcharada-ua-politika-bezpeka-suspilstvo-namiri-partiy-v-otsinkakh-ekspertiv>

5. Яковлев Д. В. Соціологічні дилеми теорії політичного вибору 2016. – URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7472/Yakovlev%20Pravovi%20ta%20inst%20conf%202016%20t1-27.pdf?sequence=1>.

Тема 10

Громадянське суспільство в Україні: стан та перспективи розвитку

1. Громадянське суспільство: поняття, функції, моделі та основні інститути.

2. Основні інститути громадянського суспільства: політичні партії та суспільно-політичні організації та рухи.

3. Соціологічні підходи до вивчення громадських рухів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте ставлення населення України до функціонування сучасних громадських організацій та рухів?

2. У чому полягають регіональні особливості ставлення населення до існування громадських організацій та рухів?

3. Визначте рівень залученості до активної громадської діяльності населення України? Поясніть фактори, що впливають на неї.

4. Які сьогодні існують тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні?

5. Які можливості для розвитку громадських організацій та рухів в Україні сьогодні можливі?

Список рекомендованої літератури

1. Бойко Н.Л. Громадянська активність онлайн: до соціологічного портрету українського користувача Інтернету / Н. Л. Бойко // Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. 1 (37) (2018). – С. 61–65. – URL : <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/viewFile/152841/151939>.

2. Гоббс Т. Философские основания учения о гражданине / Т. Гоббс – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 304 с.

3. Громадянське суспільство в Україні: погляд громадян – 7 жовтня. – 2019 р. – URL : <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-poglyad-gromadyan>.

Тема 11

Соціально-політична свідомість: сутність, структура, функції.

1. Підходи до розуміння соціально-політичної свідомості.

2. Структура та компоненти соціально-політичної свідомості.

3. Рівні соціально-політичної свідомості.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст політико-соціологічного підходу у вивченні соціально-політичної свідомості?

2. У чому відмінність політико-соціологічного підходу у вивченні соціально-політичної свідомості від інших (марксистського, біхевіористського, постструктуралістського)?

3. Чи можливе вивчення соціально-політичної свідомості у відриві від дослідження політичної поведінки? Поясніть чому?

4. Які структурні компоненти соціально-політичної свідомості досліджуються за допомогою емпіричних соціологічних досліджень?

Список рекомендованої літератури

1. «Громадянське суспільство в Україні: погляд громадян» – 7 жовтня 2019 р. – URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-poglyad-gromadyan>.

gromadyan.

2. Лешенок У.С. Можливості емпіричної ідентифікації політичних орієнтацій на основі цінностей // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – № 38/39. – 2019. – URL: <http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/862>.

3. Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносів, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та ін. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.

4. Яковлев Д.В. Соціологічні дилеми теорії політичного вибору – 2016. Д.В. Яковлев URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7472/Yakovlev%20Pravovi%20ta%20inst%20conf%202016%20t1-27.pdf?sequence=1>.

Тема 12

Соціологічні можливості дослідження політичної культури

1. Сутність, структура, типи політичної культури суспільства.
2. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства.
3. Основні соціологічні індикатори дослідження політичної культури.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть, що лежить в основі формування політичної культури суспільства?

2. У чому полягає зміст понять «культура політичної поведінки», «культура політичної свідомості» та «культура функціонування політичних інститутів»?

3. Розкрийте структурні компоненти та індикатори вивчення політичної культури суспільства?

4. Охарактеризуйте зміст понять «розчарована культура», «прихована культура», «громадянська культура», «критична культура»?

Список рекомендованої літератури

1. «Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку»: Аналітична доповідь – 27 грудня 2018 р. – URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-ukraini-suchasni-praktiki-ta-vikliki-rozvitku-analitichna-dopovid>.

2. Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносів, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та ін. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.

3. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії. – 14 грудня 2017 р. – URL: <http://razumkov.org.ua/novyny/vidbulas-fakhova-diskusiiapolitychna-kultura-ukrainskoho-suspilstva-i-stan-parlamentaryzmu-na-suchasnomu-etapi>.

4. Лісеєнко О.В. Політична культура населення України: стан, зміни після Євромайдану / О.В. Лісеєнко. – Перспективи: Одеса, 2016. – № 1 (67). – С. 66–71.

5. Denk T., Christensen H. How to classify political cultures? A comparison of three methods of classification. – Quality & Quantity, 2016, January. Vol. 50. Issue 1, pp. 177–191.

Тема 13

Соціологічне вивчення політичної та електоральної поведінки

Сутність та типи політичної поведінки

1. Електорат як похідна від соціальної структури суспільства.
2. Загальна характеристика підходів до вивчення електоральної поведінки.
3. Загальна характеристика різновидів електоральних досліджень.

Питання для самоконтролю

1. Які існують фактори впливу на політичну поведінку громадян?
2. Розкрийте зміст поняття «електорат» у рамках соціологічного, нормативного та політологічного підходів?
3. Охарактеризуйте соціологічний підхід до вивчення електоральної поведінки (П. Лазерфельд, Б. Берельсон)?
4. Назвіть основні мотиви та стимули електоральної поведінки громадян?
5. Розкрийте зміст методів «контент-аналіз», «анкетування», «експертне опитування», «фокусоване групове інтерв'ю», «екзит-пол» як основних різновидів електоральних досліджень.
6. У чому полягають особливості сучасної електоральної ситуації в країні?

Список рекомендованої літератури

1. Джангиров Д. Победа невозможного над неприемлемым / Д.Джангиров. – К.: Саммит-Книга, 2017 – 184 с.
2. Косахівська О. Електоральна поведінка у когнітивно-орієнтованих наукових дослідженнях / О. Косахівська // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2011. – № 2. – С. 15–22.
3. Czerniecki, I. America and Human Capital Formation in Communist Europe Aspirations, Reactions and Results. *International Review of Social Research*, 2014. 4(2), 61-74 p.
4. Костенко Н. В., Іванов В. І. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики: Монографія. К.: Центр вільної преси, - 2003. - 200 с.

Тема 14–15.

Соціологічне забезпечення виборчої кампанії

1. З історії створення та функціонування полстерних електоральних центрів.
2. Базові соціологічні дослідження передвиборчої ситуації.
3. Методичні особливості проведення екзит-полів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте історію соціологічних опитувань журналу «Літерарі Дайджест»?
2. Охарактеризуйте особливості кожного з етапів дослідження: передвиборчі, дослідження в день виборів, післявиборчі дослідження.
3. Який існує інструментарій при вимірі суспільно-політичної ситуації у рамках реалізації передвиборчого дослідження?
4. Розкрийте основні принципи проведення та організації екзит-полів?
5. Досвід проведення екзит-полів в Україні (на прикладі президентських виборів 2004 р., 2010 р., 2014 р., 2019 р.).

Список рекомендованої літератури

1. Винославская С. Exit-poll: методика исследования в оперативном режиме / С. Винославская, Н. Чурилов // Социология: теория, методы, маркетинг. 2008. – № 1. – С. 189–191.
2. Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорія, методи: монографія / О. Вишняк. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 310 с.
3. Тард Г. Общественное мнение и толпа: пер. с фр. / Г. Тард; под ред. П. С. Когана. – М.: ЛЕНАНД, 2015. – 208 с.

5. Питання до екзамену (заліку)

1. Політична соціологія як галузь соціологічного знання.
2. Співвідношення політичної соціології з іншими політичними науками.
3. Місце політичної соціології в системі галузевих соціологій.
4. Етапи становлення й розвитку політичної соціології.
5. Методи політичної соціології.
6. Соціально-філософські та соціокультурні витоки, етапи становлення і розвитку політичної соціології.
7. Політика і влада як об'єкт соціології кінця XIX – початку XX століття.
8. Українська соціально-політична думка (від часів Київської Русі до XX ст.).
9. Специфіка соціологічної інтерпретації політики.
10. Політика як соціальний інститут.
11. Феномен «політичного простору». «Поле політики» та його типологія.
12. Соціальна природа влади.
13. Соціологічні інтерпретації влади (М. Вебер, Г. Лассуелл, Т. Парсонс).
14. Легітимація влади (М. Вебер). Влада та соціальний контроль.
15. Сутність соціально-політичних інститутів: «соціальний інститут» та «інституціоналізація».
16. Теоретичні підходи до вивчення соціальних інститутів.
17. Специфіка політичних інститутів.
18. Функції соціально-політичних інститутів.
19. Різновиди соціально-політичних інститутів.
20. Влада як механізм реалізації політичних інтенцій: соціологічні виміри.
21. Механізм функціонування політичної системи суспільства.
22. Типологізація та основні складові політичної системи суспільства.
23. Політична організація як інституціональний вимір політичної системи.
24. Ідея соціальної нерівності: від стародавності до сучасності.
25. Основні стратифікаційні теорії та стратифікаційні критерії.
26. Основні підходи до стратифікаційних структур.
27. Владні відносини та соціальна стратифікація: варіативність взаємодії.
28. Політична стратифікація: кризь призму відносин держави та суспільства.
29. Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування.
30. Типологія політичних режимів.
31. Перехід до демократії як напрям трансформації недемократичних

режимів.

32. Партія як аристократичне угруповання, політичний клуб, масова організація (М. Вебер).

33. Структурна та функціональна характеристика кадрових і масових партій (М. Дюверже).

34. Поняття партійної системи, типи партійних систем (Дж. Сарторі).

35. Типи партійних систем у сучасних країнах.

36. Характеристика партійної системи України.

37. Теорії групової політики.

38. Групи інтересів та функціональні групи в політичному процесі.

39. Моделі захисту групових інтересів.

40. Особливості формування груп інтересів у посткомуністичній Україні.

41. Сучасні теорії еліт у контексті генези терміну «еліта» (В.Паретто, Г.Моска, Х.Ортега-і-Гассет, Г.Лассуел, А.Тойнбі).

42. Основні підходи до операціоналізації поняття «політичні еліти».

43. Рекрутинг владної еліти: основні соціальні механізми.

44. Типологія політичного лідерства.

45. Соціальна роль та функції політичного лідера.

46. Підходи до розуміння соціально-політичної свідомості.

47. Структура та компоненти соціально-політичної свідомості.

48. Рівні соціально-політичної свідомості.

49. Соціально-політична свідомість українського суспільства: соціальні виміри.

50. Політична свідомість української молоді: соціальні виміри.

51. Сутність, структура, типи політичної культури суспільства.

52. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства.

53. Основні соціологічні індикатори дослідження політичної культури.

54. Сутність та типи політичної поведінки.

55. Електорат як похідна від соціальної структури суспільства.

56. Загальні характеристики підходів до вивчення електоральної поведінки.

57. Загальна характеристика різновидів електоральних досліджень.

58. Історія створення та функціонування полстерних електоральних центрів.

59. Базові соціологічні дослідження передвиборчої ситуації.

60. Соціологічне забезпечення виборчої кампанії.

61. Поняття та структура соціально-політичних технологій.

62. Історія застосування передвиборчих технологій.

63. Специфіка проведення передвиборчих та рейтингових соціологічних досліджень.

64. Основні підходи та моделі політичної комунікації (Ж.-М.Коттре, К.Сайнне).

65. Форми та функції політичної комунікації.

66. Політичний імідж.

67. Маніпуляція як стратегія виживання «політичного» в медійному дискурсі.

68. Світовий політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, суб'єкти, закономірності та тенденції на порозі ХХІ століття.
69. Міжнародні відносини як цілісна система.
70. Роль міжнародної політики у вирішенні політичних проблем.
71. Основним соціологічним індикатори дослідження політичної культури.
72. Загальна характеристика різновидів електоральних досліджень.
73. Характеристика глобальних проблем сучасності.
74. Місце України в глобалізаційних та інтеграційних процесах сучасності.
75. Політичні та міжнародні конфлікти і Україна.

4. Список рекомендованої літератури

1. Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорія, методи: монографія / О. Вишняк. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 310 с.
2. Аристотель. Політика. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
3. Бандера С. Перспективи Української Революції: репринтне вид. – Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 1998. – 656 с.
4. Бойко Н.Л. Громадянська активність онлайн: до соціологічного портрету українського користувача Інтернету / Н.Л. Бойко // Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право. 1 (37) (2018). – С. 61–65. – URL : <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/viewFile/152841/151939>.
5. Виборча рада УА. Політика, безпека, суспільство: наміри партій в оцінках експертів – 22 жовтня 2019 р. – URL : <https://dif.org.ua/article/viborcha-rada-ua-politika-bezpeka-suspilstvo-namiri-partiy-v-otsinkakh-ekspertiv>.
6. Винославская С. Exit-poll: методика исследования в оперативном режиме / С. Винославская, Н. Чурилов // Социология: теория, методы, маркетинг. 2008. № 1. – С. 189–191.
7. Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорія, методи: монографія / О. Вишняк. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 310 с.
8. Городяненко В. «Соціологія політики», «політична соціологія» або «соціологія політичної сфери»? // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 2.
9. «Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку»: Аналітична доповідь – 27 грудня 2018 р. – URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-ukraini-suchasni-praktiki-ta-vikliki-rozvitku-analitichna-dopovid>.
10. «Громадянське суспільство в Україні: погляд громадян». – 7 жовтня 2019р. – URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-poglyad-gromadyan>.
11. Джангиров Д. Победа невозможного над неприемлемым / Д. Джангиров – К.: Саммит-Книга, 2017 – 184 с.
12. Донцов Д. Націоналізм. – Лондон – Торонто, 1966. – 363 с.
13. Калюжна Ю.І. Пошук нових теоретико-методологічних ключів до концепту легітимність влади / Ю.І. Калюжна // Сучасне суспільство. – 2012. – № 2. – С. 33–38.
14. Косахівська О. Електоральна поведінка у когнітивно-орієнтованих

- наукових дослідженнях / О. Косахівська // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2011. – № 2. – С. 15–22.
15. Кочубей Л. Виборчі технології: політичний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України): монографія / Л. Кочубей. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 280 с.
16. Лешенок У.С. Можливості емпіричної ідентифікації політичних орієнтацій на основі цінностей / У.С. Лешенок // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки – №38/39. – 2019. – URL: <http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/862>.
17. Лісеєнко О.В. Політична культура населення України: стан, зміни після Євромайдану / О.В. Лісеєнко. – Перспективи: Одеса, 2016. – № 1 (67) – С. 66–71.
18. Марецька Н. Вплив політичної реклами на вибір електорату в Україні / Н. Марецька // Грані. Науково-теоретичний громадсько-політичний альманах. – 2012. – № 3. – С. 132–134.
19. Основи політичної соціології. Навчальний посібник / М.А. Безносів, Т.Н. Дублікаш, А.Д. Литовченко та ін. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.
20. Пержун В. Соціологія політики П. Бурдьє: категоріальний апарат, неординарні ідеї, нове осмислення / В. Пержун // Релігія та Соціум. – 2013. – № 2 (10). – С. 69–74.
21. Петров О.В. Социологические избирательные технологии / О.В. Петров. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 1998. – 164 с.
22. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії. – 14 грудня 2017 р. – URL: <http://razumkov.org.ua/novyny/vidbulas-fakhova-dyskusiia-politychna-kultura-ukrainskoho-suspilstva-i-stan-parlamentaryzmu-na-suchasnomu-etapi>.
23. Полторака В.А. Соціологія політики: предмет, структура, функції / В.А. Полторака // Соціологія політики: підручник: у 2-х частинах ; за ред. В.А. Полторака, О.В. Петрова, А.В. Толстоухова. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2011. – Ч. 1. – С. 5–23.
24. Рабочий класс современной Украины / под ред. А.Г. Арсеенко. – Киев : Институт социологии НАН Украины, 2017. – 318 с.
25. Сковчиляс Л. Сучасні підходи до визначення предмета та структури політичної соціології як навчальної дисципліни / Л. Сковчиляс. – Львів ЦПД. – 2002. – 24 с.
26. Соціологія політики: підручник: у 2-х частинах / За ред. В.А. Полторака, О.В. Петрова, А.В. Толстоухова. – К.: Вид-во Європейського університету, 2011. – Ч. 1. – 399 с. ; Ч. 2. – 329 с.
27. Соціологія політики: хрестоматія: у 2-х частинах / авт.-упоряд.: В.А. Полторака, О.В. Петрова, А.В. Толстоухова. – К.: Вид-во Європейського університету, 2010. – Ч. 1 – 360 с.; Ч. 2 – 310 с.
28. Терещенко Н.В. Проблема соціологічного методу в дослідженні міжнародних відносин / Н.В. Терещенко. – 2019. – URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30393/550_19-33.pdf;
29. Терещенко Н.В. Теоретико-соціологічні аспекти проблеми війни і миру в

- міжнародних відносинах / Н.В. Терещенко. – 2019. – URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/fupstap/ZbD196rka_27_02_2019_SocD196ologD196ya_KNEU_Gotova.pdf.
30. Тишкун Ю.Я. В. Липинський про бюрократію («Листи до братів-хліборобів»): до проблеми визначення теоретичного підґрунтя поглядів / Тишкун Ю.Я. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. пр. – Львів: Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2012. – Вип. 24. – С. 20–26.
31. Тишкун Ю.Я. В'ячеслав Липинський і Макс Вебер: спроба порівняльного аналізу біографій у контексті теорії інтелектуальних мереж Рендалла Коллінза / Ю.Я. Тишкун // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. пр. – Львів : Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2013. – Вип. 25. – С. 39–43.
32. Тімашова В.М. Архітектоніка та соціологічний зміст політичної сфери: політичні інститути // Гілея: науковий вісник, (104). – 2016. – С. 186–189. – URL: www.irbis-nbuv.gov.ua.
33. Шульга М. Збій соціальної матриці: монографія / М. Шульга. – К.: Інститут соціології НАН України, 2018. – 284 с. – URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/news/2019/shulga_social_matrix_05-12.pdf.
34. Шульга Н.А. Дрейф на обочину. Двадцять лет общественных изменений в Украине / Н.А. Шульга. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – С. 153–193.
35. Щедрова Г.П. Політична соціологія електронного простору України: сучасні тенденції / Г.П. Щедрова. – 2019. – URL: <http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/1757>.
36. Яковлев Д.В. Соціологічні дилеми теорії політичного вибору / Д.В. Яковлев. – 2016. – URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7472/Yakovlev%20Pravovi%20ta%20inst%20conf%202016%20t1-27.pdf?sequence=1>.
37. Companion to Political Sociology / Ed. by Kate Nash and Alan Scott. Oxford, Blackwell, 2001. P. 165-178.
38. Denk T., Christensen H. How to classify political cultures? A comparison of three methods of classification. – Quality & Quantity, 2016, January, Vol. 50, Issue 1, p. 177–191.
39. Nash K. Contemporary Political Sociology. Globalization, Politics, and Power. Oxford: Blackwell, 2000. – P. 1–46.
40. Rush M. What is political sociology? // Politics and Society. An Introduction to Political Sociology. NY : Wheatsheat, 1992. P. 3–13.
41. The Oxford Handbook of Analytical Sociology / ed. By P. Hedström and P. Bearman Oxford Handbooks in Politics & International Relations, 2009. – 796 p.